

методической и консультативной помощи родителям (законным представителям) детей, а также гражданам, желающим принять на воспитание в свои семьи детей, оставшихся без попечения родителей»

9. Национальный проект «Образование». - Электронный ресурс: режим доступа <https://edu.gov.ru/national-project/>

10. Новая цифровая профессия от государства. - Электронный ресурс: режим доступа <https://цифровойсертификат.рф/>

11. Основы программирования смартфонов в условиях организации электронного обучения. - Электронный ресурс: режим доступа <https://cat.2035.university/rall/course/6506/>

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИК ВА ФАРҚЛАРНИ ҲИСОБГА ОЛИШНИНГ ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ИМКОНИАТЛАРИ

Тилавова М. М.

Бошланғич таълим методикаси кафедраси доценти, Бухоро давлат университети

Аннотация. Мақолада таълим жараёнида айниқса бошланғич таълимда гендер тенглик ва фарқларни ҳисобга олишнинг педагогик ва психологик имкониятлари ҳақида фикр юритилган. Гендер назарияси тарихига оид маълумотлар ёритилган. Жинс идентификацияси шаклланиш жараёнида шахс улғайишининг дастлабки босқичлари ўта аҳамиятлилиги ва ўқувчининг жинсига таянган ҳолда унга таълим-тарбия бериш, ижтимоий ҳаётга тайёрлаш лозимлиги тавсия этилган.

Калит сўзлар: гендер, феминизм, таълим жараёни, жинс, жинсий ривожланиш, малака, кўникма.

УЧЕТ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА И РАЗЛИЧИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье рассматривается учет педагогических и психологических возможностей гендерного равенства и различия в процессе обучения. В материале раскрыты сведения об истории теории гендера. Рекомендуются особенная важность первоначальных этапов процесса образования идентификации пола учащегося и опираясь на это, дать воспитательно-образовательное обучение, подготавливая его к современной жизни.

Ключевые слова: гендер, феминизм, процесс обучения, пол, половое развитие, навыки, опыт.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL OPPORTUNITIES TO TAKE GENDER EQUALITY AND DIFFERENCES INTO ACCOUNT IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Tilavova M. M.

Associate Professor of Primary Education Methodology, Bukhara State University

Annotation. The following article deals with the pedagogical and psychological possibilities of taking into account gender equality and differences in the educational process, especially in primary

education. Information on the history of gender theory is given as well. It was suggested that the initial stages of a person's development in the process of gender identity formation are very important and that the student should be educated and prepared for social life based on his / her gender.

Keywords: gender, feminism, educational process, gender, sexual development, qualification, skill.

Гендер назариясининг вужудга келишида бугунги кунда ижтимоий-маданий ривожланишнинг муқобил назариясига айланган феминизм ҳал қилувчи аҳамият касб этди.

XX асрнинг 70-йилларида З. Фрейд ва Т. Парсонс ғоялари билан суғорилган анъанавий ижтимоий фандан қониқмаган феминизм назариётчилари ўзларининг ғарбона маданий, тарбиявий, назарий-услубий ёндашувларини ифодалай бошладилар. Феминистик ғояларнинг маданият ва таълим-тарбиянинг турли соҳаларига кириб бориши ниҳоятда жадал суръатлар билан давом этди. 70-йилларнинг бошида ҳаммани ҳайратга солган баҳс-мунозаралар, гендерга нисбатан ёндашувлар ва қарашлар аста-секинлик билан жамият аъзолари онгига синга бошлади. Амалда жинсий чегаралашга қарши кураш БМТнинг хотин-қизларни камситишнинг барча шакллариغا барҳам бериш тўғрисидаги конвенциясида (1979) ҳам эълон қилинган. Ушбу ғоялар ЮНЕСКО фаолияти, шунингдек, кўп сонли ижтимоий, маданий, таълим муассасалари, ўқитувчилар ва ижтимоий соҳа ходимлари учун қўлланмалар чоп этадиган ташкилотлар манфаатларига уйғун бўлиб, жинсий чегаралашга оид ақидаларни бартараф этишга хизмат қила бошлади. Ривожланган мамлакатлар ўқув жараёнида гендер фарқлар ва ўхшашликларни ёшлар онгига сингдиришга хизмат қиладиган ўқув курслари ҳам юзага келди.

Гендерга оид қарашларнинг ғарб мамлакатларида кенг ёйилишида Симоне де Бовуар ва Кейт Миллетт тадқиқотлари муҳим ўрин тутди. Симоне де Бовуарнинг “Иккинчи жинс” (1949) китобида ифодаланган ғоялар замонавий гендер назариясига асос бўлиб хизмат қилди. Кейт Миллетт эса ўзининг “Жинсий сиёсат” (1972) китобини яратишда де Бовуар қарашларига таянди. “Феминизм назариялари” умумлаштирувчи-таҳлилий мақоласида П. Эллиот ва Н. Менделл гендернинг барча асосий йўналишларини тарихий ва замонавий нуқтаи назардан кўриб чиққанлар. Р. Хофнинг “Гендер тадқиқотларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши” мақоласи гендер назарияси ва методикаси шаклланиши хусусида яхлит тасаввур ҳосил қилишга кўмаклашса, К. Уэст ва Д. Зиммерман изланишлари маҳсули бўлган “Гендернинг яратилиши” деб номланган фундаментал тадқиқотнинг Е. Здравомыслова томонидан инглиз тилидан қилинган таржимаси ижтимоий шакллантириш назарияси бўйича бирламчи манба билан танишиш имкониятини беради. Ж. Лорбернинг “Жинс ижтимоий категория сифатида” мақоласи эса истиқболда гендер тадқиқотлар билан мустақил шуғулланиш учун замин ҳозирлайди.

Таълим тизими жамиятда нафақат технологик ва ижтимоий-иқтисодий тараққиёт омили, балки маънавий ва иқтисодий ривожланишнинг муҳим стратегик воситаси сифатида алоҳида аҳамият касб этади. Шу боис мустақил мамлакатимизда таълим соҳасига йил сайин катта эътибор қаратилмоқда. Мазкур вазифа таълим тизимининг барча босқичлари: мактабгача таълим муассасаларидан тортиб олий таълимнинг юқори босқичларигача бўлган бўғинлар зиммасига юклатилган. XXI асрнинг ахборот асри дея эътироф этилаётганлиги бежиз эмас. Негаки, жамият шахсининг билимдонлиги ва тадбиркорлигига таяниб ривожланади ҳамда тараққий топади. Гендер фарқлар ва тенглик асосида ташкил этилган таълим жараёни эса жамият тараққиётига муҳим ҳисса қўшиб, ўқувчи шахсининг маданий, ижтимоий-иқтисодий ва экологик жиҳатдан барқарор ривожланиши учун зарур таркибий қисм сифатида майдонга

чиқади. Мазкур мақсадни амалга ошириш жараёнида мавжуд ўқув дастурларини янги педагогик технология ва замонавий усулларни қўллаган ҳолда такомиллаштириш энг биринчи вазифа ҳисобланади. Такомиллаштирилган ўқув дастурларида ўғил ва қиз болалар тенглиги, қолаверса, барча фанлар бўйича ўқув материалларининг гендер тенглик ва фарқлар асосида белгилаб берилиши муҳим аҳамият касб этади. Бундай таълим жараёни янги ўқув воситалари – методик материаллар ва дидактик ишланмалар яратишни талаб қилади. Ўз навбатида, ўқув-методик материаллар назорат воситалари билан боғлиқ равишда танланиши лозим.

Шуни таъкидлаш лозимки, истиқболда ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини назорат қилиш нафақат ўзлаштириш, балки ўғил ва қиз болаларнинг ҳар бирига хос бўлган тушуниш, билимларни амалий қўллаш ва ижод кўникмаларини аниқлаш асосида ҳам амалга оширилиши лозим. Бу ҳолат ўқувчиларнинг билим даражасига ижобий таъсир кўрсатибгина қолмай, янги сифатга эга бўлган ақл-заковат эгасини тарбиялайди, яъни у ўзига хос шахсни шакллантириб, улар онгини ўстириш, шунингдек, дунёнинг ижтимоий, инфорацион, технологик ва иқтисодий ўзгаришларига мослашишларига катта ёрдам беради.

Педагогика фанлари доктори, профессор, Мавлонова эса кўникмага куйидагича таъриф беради: “Кўникма — бу кишининг билим ва элементларни тажриба асосида эгаллаган, маълум ҳаракатни онгли бажаришга бўлган қобилиятидир. Масалан, картонни кеса билиш кўникмаси, қайчини тўғри ушлаш билиш, ҳаракатни аниқ мувофиқлаштириш, йўналиш, куч ва босимнинг тенглигини сақлаш, қоматни мувофиқ келувчи тарзда тутиш деган маънони англатади. Бу ўринда усталик билан ҳаракат қилиб, маълум иш шартларига, масалан, ишнинг суръати ва аниқлигига риоя қилиш керак. Акс ҳолда иш қўпол чиқиши мумкин”.

Элементар тажриба ўқувчиларга фаолиятнинг маълум тури бўйича тасаввур беради. Бундай тасаввурларни яратишда ўқувчиларнинг шахсий тажрибалари ҳам, ўзгалар тажрибасининг (сўз, график тасвир орқали берилган натурал кўрсатиш ва шу кабиларнинг) улар томонидан идрок этилиши аҳамиятлидир. Бироқ шахсий тажриба етакчи ўрин эгаллайди. Шу билан бирга барча кўникмалар малакага айланавермайди. Фақат фаолиятнинг у ёки бу турини, унинг айрим ҳаракатларини бажаришнинг техник томонига автоматлашади. Фаолиятнинг ўзи онгли, яъни мураккаб кўникма босқичида давом этаверади, бу кўникма таркибига кўпгина элементар малакалар (ўлчай билиш, асбобларни ишлата билиш ва бошқалар) киради. Вақтнинг чекланганлиги туфайли бошланғич синфлардаги технология дарсларидаги иш кўникма билан яқунланади. Малака ўқувчиларни билим билан қуроллантириш жараёни билан узвий боғлиқ ҳолда шакллантирилади ва асосан ана шу билимга таянади.

Ўзлаштириладиган билим – ҳосил қилинадиган кўникма ва малакалар учун асос бўлиб хизмат қилади. Кўникма ва малакаларнинг мазмуни ва ўзаро нисбати ҳақида бир қанча йўналишдаги қарашлар мавжуд. Дидактикада мавжуд бўлган анъанавий нуқтаи назардан келиб чиқадиган бўлсак, кўникма малакадан илгари ҳосил бўлади ва машқ натижасида кўникма малакага айланади. Чунончи, “Педагогик энциклопедия”да “Кўникма ишлашга тўғри келадиган шароитларга мос ҳаракатларни самарали бажара олиш” деб таърифланади. Кўникмалар ҳам амалий, ҳам назарий характерга эга бўлади. Худди шу “Педагогик энциклопедия”да “Малака – юқори даражадаги ҳаракат” сифатида таърифланади. Ушбу босқичда ҳаракатлар автоматлашади, ақлий бошқарув бир даража камаяди. Малака амалий фаолиятнинг шу қадар тезроқ бажарилишидирки, ҳаракат ўз-ўзидан амалга ошаётгандек кўринади.

Малакаларни шакллантириш фандан олинадиган билим ва маълумотларини қайта ишлаш бўйича ҳамма операциялар тизимини, маълумотни аниқлаш, уни ҳаракатлар билан таққослашни ўрганишдир. Субъектив махсус фаолият сифатида малакаларга мустақил ўқитиш

жараёни мавжуд эмас, деган фикрни К. К. Платонов танқид қилиб, қуйидагича таъкидлайди: “Малакаларга албатта ўқитиш керак, бундан келиб чиқадики, керакли методика тўғрисида ўйлаш керак. “Малака” деб – одамнинг билим ва оддий тажриба асосида эгаллаган муайян ҳаракатларни онгли бажариш қобилияти тушунилади. Билимлар бажарилаётган ҳаракатларнинг назарий асосидир. Билимлар туфайли ҳаракатларнинг айрим даврлари ва уларнинг кетма-кетлиги тушунарли бўлади. Ҳар қандай малакаларни эгаллаш билимларга асосланган аниқ фаолият, амалиётни талаб қилади, уларсиз умуман малакалар бўлиши мумкин эмас. Малаканинг психологик асоси деганда фаолият мақсади, шароит ва уни бажариш усуллари орасидаги ўзаро алоқадорлик тушунилади. Бундан шу хулоса келиб чиқадики, малака билимларга таянади. Билимсиз малака йўқ. XXI асрда узлуксиз таълим стратегик аҳамият касб этиб, шахс ва жамият ҳаётида асосий мавқени эгаллайди. Шахс фақатгина гендер тенглик ва ўзига хослик ҳисобга олиниб ташкил этилган таълим жараёнида олинган билим ёрдамида узлуксиз технологик инновацияларни ўзлаштириши мумкин. Бу эса нафақат меҳнат қуролларининг мукаммаллашувини, балки янги билимларни эгаллаш қобилияти ва касбий фаолиятни пухта ўзлаштиришни талаб қилади.

Адабиётларда гендер тушунчасининг бир неча хил талқини мавжуд. Жумладан, файласуфлар уни қуйидагича тавсифлайдилар: «Гендер» инглизча сўз бўлиб, жинсга мансубликнинг ижтимоий жиҳатлари маъносини англатади... Бу тушунча эркалар ва аёллар ўртасида нафақат биологик фарқни, балки жамиятнинг жинсий тақсимотида ижтимоий ва маданий тавсифларнинг бутун мажмуини ҳисобга олади. Эркалар ва аёлларга тегишли ижтимоий боғлиқлик, хулқ-атвор ва қутилган натижаларни ифодалайди” Жамиятшунослар эса, гендер тушунчасига қуйидагича ёндашадилар: «Гендер» ижтимоий, биологик ҳолат бўлиб, эрка ва аёлнинг жинсий муносабатлари мажмуаси ҳисобланади” Рухшунослар ҳам гендер тушунчасига ўзига хос тарзда ёндашганлар: “Психиканинг гендер асослари жинс ва у билан боғлиқ ижтимоий стереотиплар, шахснинг психологик кўринишидир”. Олимлар орасида бу хусусиятларнинг қайси бири туғма, қайси бири эса таълим ва тарбия жараёнида ривожланганлиги тўғрисида кескин мунозаралар бормоқда. Ўғил ва қиз болаларнинг ҳар бир халқ маданиятида ҳар хил тарбияланиши туфайли, улар мактабга келган даврдан бошлаб жинсларнинг психологик фарқлари маълум бўлади. Бу фарқлар орасида психологлар (А. Е. Тарас, 2002) қизлар ўғил болалардан математик ва визуал қобилиятлари билан устунроқ деб таъкидлашади. Ўғил болаларда қизларга қараганда ўзига ишонч ҳисси кучлироқдир. Қиз болалар бир хилликка асосланган қизиқарсиз фаолиятни енгилроқ қабул қилишади. Ўзгарувчан муҳитга тез мослашишади. Ўғил болалар ҳар бир ҳолатни умумий тарзда баҳолашса, қизлар яхшилаб текшириб, ўрганиб, кейин унга баҳо беришади”. Педагогик маънода гендер – ўғил ва қиз болаларнинг мураккаб таълимий социомаданий бирлиги бўлиб, уларнинг хатти-ҳаракати, менталитети ва эмоционал хусусиятлари, ўқув фаолиятидаги ўзаро тенг ва фарқли жиҳатларини ўз ичига олади. Шу боис кейинги вақтларда гендер муаммоси, уни ўрганиш методлари педагоглар эътиборини кўпроқ жалб этмоқда.

Таълим жараёнида гендер ёндашув амал қилишининг афзаллиги шундаки, у ўқув шароитида ўғил ва қиз болалар манфаатлари ҳамда интеллектуал имкониятларини ҳисобга олишга кўмаклашади. Таълим жараёнида амалга ошириладиган педагогик таъсирлар ўғил ва қиз болаларнинг хатти-ҳаракатлари, дунёқарашларида ижобий ўзига хослик пайдо бўлишига ёрдам беради. Таълим жараёнида гендер хосликни таъминламасдан туриб, интеллектуал-маънавий жиҳатдан ривожланган шахсни шакллантириб бўлмайди. Бундай таълим тизими ўғил ва қиз болаларнинг манфаатлари устуворлиги асосида ташкил этилиши керак. Гендерга

Йўналтирилган таълимни ташкил этиш зарурлигини ҳисобга олган ҳолда ўқув жараёнини ислоҳ қилиш ўғил ва қиз болаларнинг эркин, интеллектуал, маънавий ривожланиш имкониятларини кенгайтиради. Гендер ёндашувнинг педагогикада қўлланилиши, биринчидан, ижтимоий муҳитда самарали фаолият кўрсата оладиган, иккинчидан, жамият талабларига мос келадиган ижодкор, тадбиркор, интеллектуал ривожланган шахсни камол топтиришга кўмаклашади.

Педагогика фанида гендер тенглик ва фарқларни ҳисобга олиш тамойили устувор бўлиши керак. Бу устуворликни таъминлашнинг ўзига хос жиҳатлари:

- ўқув материални танлашда ўғил ва қиз болалар орасидаги ўзига хосликни фарқлаш;
- ўғил ва қиз болаларнинг алоҳида ўзига хос фаолиятини ривожлантириш;
- муайян жинсга мос келадиган ўқув фаолиятини ташкил этиш;
- ҳар бир жинснинг ўзига хос фаолият тўрини шакллантиришга хизмат қиладиган ўқув материалларини танлаш;

– таълим жараёнида қатъи, дидактик жиҳатдан шаклланган гендер интерпретацияларини қўллашга йўналтирилган педагогик фаолиятни шакллантириш.

Таълим жараёнида ўғил ва қиз болаларга меҳнат таълими бериш ва уларни касбга йўналтиришнинг барқарор педагогик тизимини вужудга келтиришда ўқувчиларнинг гендер жиҳатдан ўзига хос бўлган шахсий сифатларини қарор топтириш муҳим аҳамиятга эга. Бунинг учун таълим жараёнида куйидагиларга алоҳида эътибор бериш зарур:

- ўғил ва қиз болалар орасидаги фарқларни нейтраллаштириш ва интерпретациялашга қаратилган ўқув ҳаракатларини ташкил этиш;
- уларни гендер ўхшашликни намоён қилиш руҳида тарбиялаш;
- ўқув жараёнида ўғил ва қиз болаларнинг алоҳида-алоҳида фаолият кўрсатишини таъминлаш;
- ўғил ва қиз болаларнинг шахсий қизиқишларига мувофиқ келадиган ўқув фаолияти турларини ташкил этиш;
- аниқ ўқув вазиятини ҳисобга олган ҳолда фаолият кўрсатишни таъминлаш.

Ўғил ва қиз болаларнинг ҳар бири қандай бўлиши, қандай фаолият тўрини эгаллаши таълим сифатига боғлиқ.

Таълим жараёнида гендер ижтимоийлаштиришнинг муайян асоси, меҳнат тақсимооти ва жамиятда қабул қилинган маданий меъёрлар, ижтимоий фаолият турлари, уларнинг ижтимоий мавқеи орқали ифодаланади. Таълим тизимида қабул қилинган гендер меъёрлар ва мезонлар муайян даражада ўқувчиларнинг биологик жинсига қараб уларнинг руҳий сифатлари, қобилиятлари, фаолият турлари, эгаллайдиган касбларини белгилашга хизмат қилади. Таълим-тарбия жараёнида ўқитувчилар, оила, мактаб, атроф-муҳитдагилар биргаликда ўқувчилар онгига гендер меъёрлар, мезонларни сингдирадилар. Бу қарашлар ўқувчиларда ҳақиқий аёл, ҳақиқий эркак қандай бўлиши тўғрисида дастлабки тасаввурларнинг пайдо бўлишига замин яратади. Кейинчалик ушбу гендер меъёрлар ўқувчиларда шакллантириладиган фаолият турлари орқали мустаҳкамланади. Таълим жараёнида гендер ижтимоийлаштириш бу – ўқувчи томонидан ўзи яшайдиган жамият гендер маданий тизимининг ўзлаштирилиши жараёнидир. Таълим жараёнида гендер ижтимоийлаштиришнинг муҳим белгилари сифатида ўқувчиларни касбга йўналтириш, ўқув меҳнатини тўғри тақсимлаш, уларда гендер хосликка асосланган шахсий сифатларни қарор топтиришдан иборат.

Касбий жиҳатдан ўз-ўзини камол топтириш ҳар бир ёшда ўқувчиларнинг руҳий имкониятларини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади. Бунда аниқ шакл ва методлардан фойдаланилади. Бу жараёнда ўқувчининг шахсий имкониятлари ва қобилиятларини

ҳисобга олиш, уни касб танлашга йўналтириш, умумий, хусусий жиҳатларини аниқлаш ва ривожлантириш зарур. Ўқувчиларни касбни тўғри танлашга йўллаш, уларга меҳнат турлари, касблар тўғрисида билим беришни тўғри ташкил этишга қаратилган педагогик фаолиятни амалга ошириш лозим. Ўқувчиларни касб танлашга тўғри йўллаш натижасида мактабда инновацион жараёнларни қўллаш имконияти кенгайди. Бугунги кунга қадар педагогика фанида таълимни гендер тенглик ва фарқлар асосида ташкил этишга йўналтирилган ягона концепциянинг мавжуд эмаслиги бу жараёни янада долзарблаштиради. Ўқувчиларда муайян жинсга мансублигидан қатъи назар индивидуал қизиқишлар ва қобилиятларни ривожлантириш зарур. Бунинг учун биринчи навбатда ўқитувчи гендер сезгирликка эга бўлиши лозим. Бунда ўқувчи қизлар ва ўғил болаларга гендер таълим бериш жараёнида гендер методикасини қўллаш олиши керак. Ўқувчиларнинг жинсига қўра уларни касбга йўналтириш дастурлаштирилиши лозим. Ўғил ва қиз болаларнинг меҳнат андозалари, уй ишлари билан боғлиқ фаолиятлари барқарорлаштирилади.

Дарс жараёнида ўқитиш методлари, ўзаро муносабатлар доираси ўқувчиларнинг гендер ижтимоийлашувига таъсир кўрсатади. Ўқитувчилар таълим жараёнида ўғил болаларнинг ўзини намоён этишда фаоллиги, ҳаракатчанликларини, қизларнинг эса итоаткорлиги, ҳаё-ибобилиги, тиришқоқлиги, озодаликларини қўллаб-қувватлайдилар. Таълимда гендер тенглик тамойилларининг ўйин машғулоти ва эркин фаолият кўрсатиш муҳитида амалга оширилиши таъминланади. Бунда ўзаро ҳурмат ва мулоимлик устуворлик қилади. Ўқитувчи ва ўқувчилар ўзаро ҳамкорликда ўзгаришларни режалаштирадидилар, муваффақиятларни назорат қилиб рағбатлантирадидилар, мавжуд муаммоларни муҳокама қилиб, уларни ҳал этиш чораларини излайдилар. Шунинг учун ҳам ўқув жараёни очиқлик, мослашувчанлик, илғор тажрибалардан фойдаланиш ва муқобил ечимларни излашни тақозо этади. Бу эса танқидий фикрлаш, ижод эркинлиги ва инсоний сифатларни қадрлашга ундайди.

Ота-оналар томонидан бошланган ўғил ва қиз болаларни ижтимоий шакллантириш жараёнини, уларга хос бўлган фаолият тўртини қарор топтириш мактабда, биринчи навбатда, меҳнат дарсларида давом эттирилади. Ўқувчиларга гендер тенглик ва фарқлар асосида таълим-тарбия беришда ўқитувчининг шахсий намунаси, нутқи, хатти-ҳаракатлари алоҳида аҳамиятга эга. Ўқувчилар гендернинг турли шакллари тўғрисидаиб маълумотга эга бўлишлари учун мақсадга мувофиқ келадиган ахборот муҳити яратилиши зарур. Ўқув жараёнида гендер тенглик ва фарқларни ҳисобга олган ҳолда интерфаол таълим методларини қўллаш, кўرғазмалар, стендлар, плакатлар, аудио ҳамда видеовизуал воситалардан фойдаланиш имконини берадиган таълим муҳитини яратиш лозим. Бироқ бугунги кунда ўқитувчиларда гендер тушунчасидан хабардорлик етарлича шаклланмаганлигини кузатиш мумкин. Ўқитувчиларда гендер хабардорликни қарор топтириш учун олий ўқув юртларида бўлажак педагогларни гендер педагогикаси сирларидан воқиф этиш зарур. Ҳозирда умумжаҳон миқёсида ижтимоий вазифалар ва бу вазифаларнинг гендер тақсимланиши орасида номутаносиблик мавжуд. Умумий меҳнат фаолияти ва умумий таълим олиш ўғил ва қиз болалар руҳиятига ҳам таъсир кўрсатади. Чунки жамиятда эркақлар ва аёлларга хос касблар мавжуд, оилаларда ва таълим жараёнида ўғил ҳамда қиз болаларнинг вазифалари орасида фарқлар ажратилиши керак.

Мактабларда гендер таълимни ривожлантириш натижасида жинсларнинг тенг ҳуқуқ, бир хил меҳнат қилиш ва мажбуриятлари, ўғил бола ҳам, қиз бола ҳам хоҳлаган йўлини ўзи танлаш ҳуқуқига эгаллиги ўқувчилар онгига сингдирилади. Ўқувчиларнинг ижтимоий гендер таълимни тушуниши ва унда иштирок этиши учун ўқитувчининг гендер педагогикасига оид билимлари етарли бўлиши лозим. Шунингдек, ўқитувчида гендер тарбия ва таълим технологиялари,

болаларни ижтимоий гендерлаш шарт-шароитлари мужассам бўлган махсус илмий дастур бўлиши ҳам шарт.

Педагогикада янги йўналишни ишлаб чиқиш натижасида, табиийки, янги атама ва тушунчалар пайдо бўлади. Таълимда гендер ўлчов тушунчаси ўқитувчиларнинг таълим-тарбия бериш йўлидаги интилишлари натижасида ўғил ва қиз болаларнинг ҳолати ва ривожланиши, ўзлигини англаши ва келажақда ўз олдига қўйган мақсад ва вазифалари, қайси жинсга мансуб бўлишидан қатъи назар, жамиятдаги мавқеини англатади. Таълим жараёнида гендер ёндашувни қўллаш ўғил ва қиз болаларни келиб чиқишидан қатъи назар, ижтимоий вазифаларини тўғри англайдиган, жинсларнинг фарқига оид эски қарашлардан холи ўзига хос шахс сифатида тарбиялаш ва ривожлантиришга катта ёрдам беради. Ўз маъноси жиҳатидан гендер таълим-тарбияга яқин бўлган “жинсий таълим-тарбия”, “жинсий-ижтимоий таълим-тарбия” атамалари мазкур сўзнинг маъносини тўлиқ ифодаламайди. Зеро, бу атама моҳияти анча кенг ва серқиррадир.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Гендер тадқиқоти асослари курси хрестоматияси: / рус тилидан қисқар. таржима. Олий ўқув юртлари учун. – Тошкент, Ўзбекистон, 2003. – 411 б.
2. Мавлонова Р., Горохова О., Оглуздина Л. Меҳнат таълими методикаси: Олий пед. ҳамда махсус ўрта билим юрт. учун ўқув қўлл. –Тошкент, Ўқитувчи, 1985. –248 б.
3. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич – М.: Со-врем. слово, 2005. – 720 с.
4. Уэст К., Зиммерман Д. Создание гендера. Пер. с англ. Е. Здравомысловой /Гендерные тетради. Вып. 1. Спб., 1999 [mhtml: file://F:/enter/](mailto:file://F:/enter/)
5. Усманова А. Гендерная проблематика в парадигме культурных исследований //Введение в гендерные исследования. Ч. 1: Учебное пособие. –Харьков, Спб., 2001. –447-449 с.
6. Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований //Пол, тендер, культура / Под ред. Э. Шоре и К. Хайдер. –М.: 1999. –23-53 с. www.lib.vsu.ru/project/golosary.phtml.
7. Тилавова М. М., Шаропова З. Т. Образование на основе гендерного равенства в начальной школе. ACADEMY научно-методический журнал №6(57). Июнь 2020. – 81 с.

SPIRITUAL AND MORAL TREASURES OF THE GREAT THINKERS OF THE EAST

Sokhibov A. R.

PhD, Associate Professor of the Department of Pedagogy Karshi State University, Republic of Uzbekistan.

Annotation: This article substantiates the spiritual foundation of our people - the spiritual heritage left by our ancestors, which in itself is an invaluable. Conscious understanding of works and the pedagogical heritage of the great thinkers of the East leads to the spiritual revival of the people, the development of culture, science and education. Also, the rich heritage of scientists and thinkers of the East is revealed, which is the basis for the formation of the professional level and culture of the future teacher. Great figures of the East - al-Khwārizmī, Al-Farabi, al-Biruni, Ferdowsi, Avicenna, Yusuf Khass Hajib, Kaykaus, Yugnaki, Khayyam, Amir Temur, Ulugbek, Nava'i, Jami, Kashifi, Babur, Uwaisī, Nodira, al-Kashgari, Behbudi, Avloni, A. Danish, Furkat, Mukimi and many others left for centuries their inviolable guides, pedagogical judgments and principles regarding the individuality of a teacher and a student, about the ways and means of education and training.